

О.І. Дацко, Н.С. Науменко, У.В. Щурко

Пріоритети просторового планування регіонального розвитку в умовах метрополізації

Проаналізовано передумови та обґрунтовано необхідність просторового розвитку західних областей України з формуванням точок зростання та полюсів конкурентоспроможності. Визначено, що реальними центрами конкурентоспроможності сьогодні області метрополії, потенціал яких може істотно стимулювати ділову активність у прилеглих районах з активізацією у подальшому периферійних. Запропоновано розосередити потенціал обласних метрополій як центрів конкурентоспроможності шляхом системного реформування регіональної політики та просторового розвитку території.

Ключові слова: обласні метрополії, конкурентоспроможність, регіон, соціально-економічна безпека, просторове планування, полюси конкурентоспроможності

Постановка проблеми. Сучасний етап ознаменований трансформацією підходів до формування регіональної політики, за якої роль регіонів у забезпеченні конкурентоспроможності територій, держави, гарантуванні соціально-економічної безпеки населення, суб'єктів підприємництва постійно зростає. Нова ера характеризується істотною інтенсифікацією урбанізації: у ХХІ столітті світ офіційно визнаний урбанізованим (більшість населення Земної кулі проживає у містах). У розвинених країнах через активну міграцію зі сільських поселень у міста у ХХ столітті, сьогодні інтенсивність такої міграції відбувається значно нижчими темпами. Причиною зниження інтенсивності потоку мігрантів між селом і містом у розвинених економіках значною мірою також стала збалансована регіональна політика цих держав, завдяки реалізації якої було забезпечено вирівнювання якості життя у сільських та міських поселеннях. А тому, зростання популяції мегаполісів у розвинених європейських країнах переважно обумовлена не стільки внутрішньою міграцією «село-місто», скільки притоком зовнішніх мігрантів.

Натомість у країнах, що розвиваються, пришвидшена урбанізація є реакцією на соціально-економічні загрози, які формуються для населення, регіонів та держави загалом внаслідок нерозвиненості соціальної та гуманітарної інфраструктури, недиверсифікованості

© О.І. Дацко, Н.С. Науменко, У.В. Щурко, 2013.

бізнесу у сільських поселеннях (переважно його аграрна спеціалізація), низького рівня рентабельності сільського господарства, зниження рівня підприємницької активності у периферійних територіях, нерозвиненості ринку праці, обмеженості можливостей самореалізації населення у професійному та особистісному вимірах.

Зважаючи на посилення ролі міських поселень у соціально-економічному розвитку держави, зростає актуальність просторового планування розвитку територій з урахуванням критеріїв соціально-економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Великі міста на сучасному етапі стають центрами ділової активності, дедалі інтенсивніше акумулюючи фінансові, матеріальні, інфраструктурні, людські ресурси. В сучасному світі основна частка ВВП створюється саме у містах, тому розвиток економічного потенціалу держав, що розвиваються, невід'ємно пов'язаний з подальшою урбанізацією та зростанням частки міського населення. Ч. Лендрі наголошує на зростанні ролі так званої «міської економіки» та трансформації функції міст [1]. К.О. Мазуркевич, представник Світового банку у США, наголошує, що «...без масштабного зростання мегаполісів ще жодній країні не вдалося досягти зростання ВВП на душу населення навіть до середнього рівня. Міста стають двигунами економічного зростання: тут створюються робочі місця, тут народжуються інновації, тут містяться ворота у глобальний ринок» [2]. З іншого боку, урбанізація формує істотні загрози для окремих територій, а також для держави загалом, які пов'язані з подальшою деградацією та посиленням депресивності сільських поселень. Тому необхідним є пошук оптимальних моделей збалансування пріоритетів міського та сільського розвитку. Як зазначає С. Козловський, одним із підходів, який обумовлює ефективну капіталізацію потенціалу, сформованого завдяки урбанізації, є формування метрополій [3]. Л. Шевчук також підтримує позицію щодо об'єктивної необхідності та доцільності формування метрополій в Україні [4].

Для подолання дуалізму інтересів держави та населення з огляду на вищевикладене, необхідним є пошук ефективних моделей регіонального розвитку, які, з одного боку, забезпечували би розвиток економіки та капіталізацію потенціалу економічної системи, з іншого – гарантували б збереження та розвиток села як носія української культури і базового ресурсу державотворення.

Тому *метою статті* є оцінити перспективи формування полюсів конкурентоспроможності на базі обласних метрополій для зміцнення соціально-економічної безпеки регіону.

Завданнями статті є:

- проаналізувати передумови формування метрополій в західних областях України;
- окреслити пріоритети просторового планування розвитку територій з урахуванням потенціалу обласних метрополій та формування полюсів конкурентоспроможності на їх основі;
- запропонувати механізм активізації периферійних територій завдяки розосередженню потенціалу конкурентоспроможності обласних метрополій та визначити пріоритети підвищення рівня соціально-економічної безпеки регіонів.

Виклад основного матеріалу. В сучасному світі успішний розвиток країн залежить від того, наскільки ефективно вони використовують свої урбанізовані зони і трудові ресурси [5]. Очевидно, що формування метрополій є тенденцією часу і роль метрополійних об'єднань для гарантування економічного прогресу постійно зростає. П. Маршан та І. Самсон характерними рисами метрополій визначають [6].

- 1) метрополії є науково – виробничими полюсами зростання, де масштабне матеріальне виробництво поєднується з науковими дослідженнями і стимулює їх.
- 2) вони є центрами прийняття рішень: політичних (на рівні владних структур), економічних (тут розташовується вища ланка управління менеджменту найбільших корпорацій). Провідні політичні та економічні сили суспільства зближуються і взаємодіють в межах метрополій;
- 3) метрополії є полюсами тяжіння для людей, інформації, товарів і послуг. Але вони повинні досягти досить великих розмірів (не менше 1 млн. жителів), щоб спрацював «гравітаційний» ефект і місто чи агломерація стали реалізовувати функцію метрополії;
- 4) існування власного культурного іміджу, що робить метрополії впізнаваними серед інших міст світу, додає йому особливої привабливості серед впливових людей різних країн;
- 5) метрополії, як правило, є міжнародними транспортними вузлами;
- 6) метрополії служать для «аутсайдерів» своєрідним ключем до регіону, для якого він є організуючим і координуючим центром.

Як зазначає Є. Глухова, успішність міста у формуванні власної економічної бази, політичного впливу і свого «обличчя» у світовому калейдоскопі міст залежить від здібностей та вміння місцевих органів влади поєднувати і використовувати досягнення науки, виробництва та культури на своїй території [7].

Зважаючи на те, що Україна та більшість сусідніх держав належать до країн з високим рівнем урбанізації (понад 50%) (табл. 1), роль міст у соціально-економічному розвитку держав постійно зростає.

Депопуляція сіл та малих міст України відбувається достатньо швидкими темпами, що обумовлено різкою диференціацією якості життя сільського і міського населення, найперше щодо розвитку соціальної та гуманітарної інфраструктури. Втім урбанізація в Україні має свою специфіку. Незважаючи на зростання частки міського населення, популяція багатьох обласних міст в Україні скорочується, що є безпрецедентним явищем для світової економіки, в якій незалежно від рівня розвитку країни та її розташування міст, кількість міського населення збільшується. У 2013 р. Україні стала світовим лідером за кількістю міст, які вимирають. Причому така тенденція притаманна не лише малим монофункціональним містам, але і містам-мільйонникам, найперше, Сходу України.

Таблиця 1

Рейтинг України та сусідніх країн за рівнем урбанізації

Позиція у глобальному рейтингу за рівнем урбанізації	Країна	Частка міського населення (%)
48	Білорусь	75.2
52	Чехія	73.6
54	Росія	73.2
57	Болгарія	71.7
60	Туреччина	70.1
64	Україна	69.1
66	Угорщина	68.5
91	Польща	60.9
100	Румунія	58,0
105	Словаччина	54.9
126	Молдова	47.7

За даними: [8].

Таблиця 2

Прогнозні темпи зниження популяції окремих міст з агломераціями в Україні

	Популяція міст з агломераціями, тис. осіб								Зростання популяції міст з агломераціями (%)						
	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020	2025	1990-1995	1995-2000	2000-2005	2005-2010	2010-2015	2015-2020	2020-2025
Дніпропетровськ	1 162	1 119	1 077	1 052	1 004	974	967	967	-0.77	-0.77	-0.47	-0.93	-0.61	-0.14	-0.01
Донецьк	1 097	1 061	1 026	997	966	946	941	941	-0.67	-0.67	-0.57	-0.64	-0.41	-0.09	-0.01
Харків	1 586	1 534	1 484	1 464	1 453	1 446	1 444	1 444	-0.66	-0.66	-0.28	-0.15	-0.10	-0.02	-0.00
Одеса	1 092	1 064	1 037	1 007	1 009	1 010	1 011	1 011	-0.52	-0.52	-0.57	0.04	0.02	0.01	0.00
Запоріжжя	873	847	822	797	775	761	758	758	-0.60	-0.60	-0.61	-0.56	-0.36	-0.08	-0.00

Побудовано за даними: [9]

Таку тенденцію до депопуляції можна пояснити не лише спадною динамікою приросту населення але, найперше, негативним міграційним сальдо. Причинами міграції стають економічні, соціальні, екологічні проблеми промислових міст, та загалом порівняно невисокий рівень якості життя в них. Для України склалася парадоксальна ситуація, коли у регіонах, де рівень ВРП на особу є найвищим, якість життя є найнижчою (Донецька, Луганська, Дніпропетровська, Харківська, Запорізька області), що яскраво ілюструє недосконалість регіональної політики соціально-економічного розвитку.

Для західних регіонів України ситуація є відмінною. Незважаючи на порівняно низький рівень ВРП на особу, якість життя тут є істотно вищою, а обласні центри – привабливіші для проживання. Так, за даними досліджень ДГ «Рейтинг», найбільше задоволені проживанням у своєму місті жителі Тернополя (91%), найменше – Хмельницького та Івано-Франківська (80%) [10]. Загалом можемо констатувати достатньо високі показники задоволеності життям у містах західного регіону України.

Західні області України мають частку сільського населення понад 50 %, а тому соціально-економічні проблеми сільських територій тут відчуваються особливо гостро, а темпи депопуляції сільських поселень, порівняно із східними регіонами, є значно інтенсивнішими. Реаліями нашого часу є те, що в Україні спостерігається різка диспропорція рівня життя міського і сільського населення. Незважаючи на те, що державною політикою регіонального розвитку задекларовано, що пріоритет при фінансуванні програм розвитку надається селу, порівняно з містом, на практиці констатуємо недовиконання або й повне невиконання значної частини цільових програм розвитку сільських територій [11], що загострює диспропорції і зумовлює стабільну деградацію сільських поселень.

Про низький рівень розвитку соціальної сфери засвідчують і показники розвитку соціальної інфраструктури сільських поселень західних областей України (табл. 3).

Як бачимо, частка сільських населених пунктів, які мають водопровід (12,5%), а також каналізацію (1,8%) є вкрай низькою і не задовольняє сучасні вимоги щодо якості життя населення. Проблемою його соціального забезпечення сільських територій також є низький рівень її якості, особливо у віддалених сільських поселеннях. За даними фахівців Західного наукового центру НАН України ступінь зношення основних фондів інфраструктурного комплексу (об'єктів залізничного, авіаційного, транспортного сполучення та складського господарства, інфраструктури з перероблення та знищення відходів, прибирання сміття, основних засобів закладів охорони здоров'я, культури та спорту, відпочинку та розваг, освіти; мереж постачання електроенергії, газу, води, комунікації) у західних областях України становить у середньому 60-80% [19]. Якщо у м. Львові, завдяки підготовці чемпіонату Європи з футболу Євро-2012, ця інфраструктура частково оновлена, то у сільських поселеннях вона продовжує руйнуватися фізично і морально.

Середні значення для сільських поселень щодо забезпечення житлового фонду комунальною інфраструктурою є досить низькими: станом на 2011 р. обладнані водопроводом менше 30 % сільських житлових будівель у Івано-Франківській та Чернівецькій областях; каналізацією – в Івано-Франківській, Львівській, Рівненській, Тернопільській, Чернівецькій; ваннами – у Волинській, Івано-Франківській, Львівській, Рівненській, Тернопільській, Чернівецькій. Для порівняння – у міських поселеннях ці показники є істотно вищими. У містах західного регіону обладнані

Таблиця 3

Показники благоустрою населених пунктів західних областей України

Роки	Область												Середнє значення за 2011 р. з % від загальної кількості населених пунктів такого типу							
	Волинська		Закарпатська		Івано-Франківська		Львівська		Рівненська		Тернопільська			Чернівецька						
	2000	2010	2010	2011	2000	2010	2010	2011	2000	2010	2010	2011		2000	2010	2010	2011			
Кількість населених пунктів, які мають водопровід																				
міст.	11	11	11	10	11	11	15	15	43	42	42	10	11	11	17	18	11	11	11	
% від загальної кількості	100,0	100,0	100,0	90,9	100,0	100,0	100,0	97,7	95,5	95,5	90,9	100,0	100,0	100,0	94,4	100,0	100,0	100,0	100,0	
Селищ миського типу																				
% від загальної кількості	100,0	95,5	95,5	73,7	68,4	68,4	50,0	58,3	67,6	76,5	76,5	100,0	100,0	100,0	88,2	88,2	100,0	100,0	100,0	
Сільських населених пунктів																				
% від загальної кількості	26,9	27,6	27,3	2,4	2,4	2,4	1,2	2,0	8,4	9,2	9,7	13,5	22,2	23,6	14,3	10,7	10,0	3,0	2,0	
мають каналі заїцю																				
міст.	10	10	10	10	11	11	15	15	37	41	41	10	11	11	138	18	18	9	9	
% від загальної кількості	90,9	90,9	90,9	100,0	100,0	100,0	100,0	84,1	93,2	93,2	90,9	100,0	100,0	100,0	766,7	100,0	100,0	81,8	81,8	
селищ	19	19	18	13	11	11	8	9	15	18	18	15	14	14	13	11	8	8	8	
% від загальної кількості	99,2																			97,3

Продовження табл. 3

Роки	Область												Середнє значення за 2011 р., % від загальної кількості населених пунктів такого типу					
	Волинська		Закарпатська		Івано-Франківська		Львівська		Рівненська		Тернопільська			Чернівецька				
	2000	2010	2000	2010	2000	2010	2000	2010	2000	2010	2000	2010		2000	2010			
Показники																		
% від загальної кількості сілських	86,4	86,4	68,4	57,9	57,9	33,3	37,5	44,1	52,9	52,9	88,2	87,5	87,5	72,2	64,7	64,7	100,0	100,0
% від загальної кількості міст	2,6	2,4	1,0	1,6	1,6	0,9	1,0	2,2	2,3	2,4	3,0	2,7	2,5	0,8	0,8	0,8	2,5	2,8
газифіковані тільки природним та природним і зрідженим газом																		
міст	9	10	10	9	10	10	15	15	38	42	42	10	11	11	17	18	10	10
% від загальної кількості сілських	81,8	90,9	81,8	90,9	90,9	100,0	100,0	86,4	95,5	95,5	90,9	100,0	100,0	94,4	100,0	100,0	90,9	90,9
% від загальної кількості міст	12	16	16	10	14	14	24	24	28	32	32	н/д	н/д	н/д	17	17	4	6
% від загальної кількості сілських	54,5	72,7	72,7	52,6	73,7	73,7	100,0	100,0	82,4	94,1	94,1	н/д	н/д	н/д	100,0	100,0	50,0	75,0
% від загальної кількості міст	236	565	580	150	368	400	727	738	803	1269	1295	728	747	744	1017	1023	43	224
% від загальної кількості сілських	22,4	53,6	55,0	25,9	63,6	69,1	95,0	96,5	43,4	68,6	70,0	72,7	74,6	74,4	99,4	100,0	10,8	56,3
% від загальної кількості міст	2	1	1	1	1	1	15	15	5	2	2	н/д	н/д	н/д	1	0	1	1
% від загальної кількості сілських	18,2	9,1	9,1	9,1	9,1	100,0	100,0	11,4	4,5	4,5	н/д	н/д	н/д	5,6	0,0	0,0	9,1	9,1
% від загальної кількості міст	10	6	6	10	5	5	22	22	7	2	2	н/д	н/д	н/д	7	1	1	4
% від загальної кількості сілських	24,5	9,1	9,1	9,1	9,1	100,0	100,0	11,4	4,5	4,5	н/д	н/д	н/д	5,6	0,0	0,0	9,1	9,1
% від загальної кількості міст	10	6	6	10	5	5	22	22	7	2	2	н/д	н/д	н/д	7	1	1	4

Продовження табл. 3

Роки	Область												Середнє значення за 2011 р. % від загальної кількості населених пунктів такого типу									
	Волинська		Закарпатська		Івано-Франківська		Львівська		Рівненська		Тернопільська			Чернівецька								
	2000	2010	2000	2010	2000	2010	2000	2010	2000	2010	2000	2010		2000	2010							
% від загальної кількості сільських	45,5	27,3	27,3	52,6	26,3	26,3	91,7	91,7	91,7	20,6	5,9	5,9	н/д	н/д	н/д	50,0	25,0	25,0	31,4			
% від загальної кількості сільських	808	472	47	360	211	179	361	590	595	811	251	231	н/д	н/д	н/д	652	178	145	337	165	162	
% від загальної кількості сільських	76,7	44,8	4,5	62,2	36,4	30,9	47,2	77,1	77,8	43,8	13,6	12,5	н/д	н/д	н/д	63,7	17,4	14,2	84,7	41,5	40,7	28,0
Кількість населених пунктів, всього																						
міст	11	11	11	11	11	11	15	15	15	44	44	44	11	11	11	18	18	18	11	11	11	
селищ	22	22	22	19	19	19	24	24	24	34	34	34	17	16	16	18	17	17	8	8	8	
сільських	1054	1054	1054	579	579	579	765	765	765	1850	1850	1850	1002	1001	1000	1023	1023	1023	398	398	398	

Примітка: У Рівненській області статистичні дані щодо обладнання житлового фонду газом не диференціюють вид газопостачання; показники газопостачання у селищах окремо не наводяться; % від загальної кількості розраховували для населених пунктів такого типу.

Складено за даними: [12-18].

каналізацією 77,1% поселень, водопроводом – 77,5%, центральним опаленням – 74,9%, гарячим водопостачанням – 57,6%, ваннами – 72,8 % міських житлових будівель. Для обласних центрів забезпеченість комунальною інфраструктурою є практично 100%, що підтверджує різкі диспропорції рівня розвитку сільських поселень, порівняно з обласними центрами, а відповідно вищий рівень привабливості для життя останніх.

Розробляючи план просторового розвитку територій з урахування неминучості посилення тенденцій урбанізації, все ж необхідно ураховувати необхідність стимулювання прогресу усіх територій регіону, найперше сільських. А тому, формування метрополій як полюсів конкурентоспроможності, які здатні не лише стати центрами ділової активності та економічного прогресу, але і за виваженої регіональної політики та обґрунтованого просторового планування розвитку стимулювати розвиток усього регіону.

Даний час можемо констатувати, що метрополії на базі обласних центрів західних областей України лише починають формуватися, втім уже сьогодні вони є найпотужнішими точками зростання областей завдяки найрозвиненішій транспортній, соціальній, гуманітарній інфраструктурі, істотнішій концентрації ділової активності, людських, інвестиційних ресурсів. Очевидно, що ці обласні центри фактично перетворюватимуться на метрополії. Втім для мінімізації негативного впливу таких об'єднань на життєздатність периферійних територій, а також для гарантування належного рівня соціально-економічної безпеки (найперше сільського населення), вважаємо доцільним застосування системного підходу до планування розвитку областей. Для цього необхідно сформувавши плани просторового розвитку територій, якими передбачити, що обласні метрополії надалі концентруватимуть підприємницьку активність, ефективніше розвиватимуть культурне середовище, підвищуватимуть рівень якості соціального забезпечення населення та формуватимуть кращі можливості для розвитку та професійної самореалізації професіоналів. Однак без застосування відповідних механізмів просторового планування розвитку всього регіону тут можуть актуалізуватися ризики, притаманні метрополіям: посилення екологічних загроз, погіршення стану здоров'я, збільшення кількості випадків проявів девіантної поведінки, зростання частки бідного населення. За неврегульованої безсистемної урбанізації периферійні населені пункти вимиратимуть, посилюватиметься рівень депресивності більшості сільських територій.

Тому ми пропонуємо при формуванні планів просторового розвитку західних областей передбачити заходи та організаційно-економічні механізми, які сприяли б комплексній реалізації потенціалу конкурентоспроможності обласних метрополій, а також активізувати потенціал інших міст регіону, які як точки регіонального зростання, сприятимуть підвищенню рівня конкурентоспроможності сільських поселень:

- за запропонованою раніше методикою [20] здійснити комплексний аналіз ресурсного потенціалу усіх населених пунктів областей і визначити ті районні центри, малі міста чи сільські поселення, які можуть стати потенційними точками зростання у регіоні;
- у перший етап реалізації планів просторового розвитку (до 3-5 років) серед пріоритетних проєктів розвитку областей потрібно стимулювати розбудову інфраструктури (найперше транспортної, інформаційної, фінансової), яка забезпечувала б зв'язок, можливість маятникової міграції між потенційними точками зростання в регіоні та обласним центром, першочергово – віддалених від обласного центру до 100 км;
- передбачити можливість розосередження житлових поселень з метрополійного центру в інші міста регіону або сільські території, зокрема шляхом формування спеціалізованих поселень з належним рівнем розвитку соціальної, гуманітарної інфраструктури (у т. ч. через надання ділянок у малих містах чи сільських поселеннях під житлову забудову великим корпораціям, кластерним об'єднанням тощо), забезпечивши можливість швидкого та безперебійного доїзду (швидкісні електричні поїзди, спеціальні автобусні рейси, належний рівень автодорожньої інфраструктури для добирання на роботу на власному автомобілі) фахівців, які проживатимуть у таких поселеннях на роботу до обласного центру;
- завдяки відповідним програмам податкового сприяння, дотаційної підтримки компаній, діяльність яких може здійснюватиметься у малих містах, чи навіть селах (наприклад, ІТ-компаній) у подальшому стимулювати «переміщення» такого бізнесу у потенційні точки зростання регіону. Доцільно розробити програму активізації підприємництва у таких населених пунктах завдяки реалізації комплексних програм підвищення конкурентоспроможності малих міст та сільських територій областей;

- стимулювати політику урбанізації (переселення жителів міст до сільських поселень), активізуючи джерела самозабезпечення життєдіяльності сільських населених пунктів. Зокрема для західних областей перспективним є розвиток галузевих кластерів, основна діяльність яких зосереджуватиметься в обласних центрах, але частина доданої вартості пропонованих в межах об'єднання продуктів, продукуватиметься та реалізовуватиметься у сільських поселеннях регіону. Найперспективнішими кластерами, які забезпечуватимуть розосередження ділової активності по усій території західних областей України є туристичний, творчих індустрій, аграрний, м'ясо-молочний, деревообробний, заготівельний кластери;
- в процесі реалізації другого етапу плану просторового розвитку території (3-10 років) передбачити реалізацію органами виконавчої влади обласного та районного рівнів проектів подальшої розбудови інфраструктури, пріоритетно – транспортної, інформаційної від сформованих «точок» зростання у регіоні до сільських поселень, що сприятиме вищій мобільності жителів села, а також забезпечуватиме розвиток цих територій загалом;
- особливу увагу слід звернути на кадрове забезпечення реалізації програм розвитку та підвищення конкурентоспроможності периферійних територій, зокрема шляхом виявлення на місцях, сприяння отримання відповідної кваліфікації представникам креативного ядра [21] малих міст та сільських територій, формування мережі їх працевлаштування в органах виконавчої влади «на місцях», а також системи стимулів комплексної реалізації їх потенціалу для забезпечення розвитку території.

Висновки. 1. Сучасні тенденції урбанізації зумовляватимуть подальшу концентрацію обласними центрами України економічного, соціокультурного, людського потенціалу. Зважаючи, що диференціація рівня життя сільського та міського населення є значною, а також ураховуючи, що більша частина популяції західного регіону проживає у селах, урбанізація західних територій відбуватиметься значно швидше, ніж східних, південних, центральних областей України. Уже сьогодні метрополії почали формуватися на базі обласних центрів, втім неконтрольований їх розвиток, а також безсистемна урбанізація може мати катастрофічні наслідки для сільських територій, зумовляватиме їх подальшу деградацію та вимирання.

2. Для збалансування інтересів розвитку метрополій та сільських територій, гарантування належного рівня соціально-економічної безпеки регіону необхідним є просторове планування розвитку областей, яке урахувало б об'єктивну тенденцію зростання частки міської економіки, але також передбачало впровадження організаційно-економічних механізмів активізації потенціалу периферійних територій завдяки розосередженню житлових поселень та ділової активності від обласного центру як полюсу конкурентоспроможності до інших населених пунктів, які формуватимуть точки зростання по усій території області.

3. Пріоритетним завдання органів влади для забезпечення реалізації планів просторового розвитку і рівномірного зростання є розбудова транспортної, соціальної, гуманітарної, інформаційної інфраструктури, реалізація програм підвищення конкурентоспроможності периферійних територій, у тому числі за рахунок використання потенціалу обласних метрополій у перший етап реалізації плану просторового розвитку – у радіусі 100 км від обласного центру. Після формування точок зростання у цьому ареалі – подальша інфраструктурна розбудову територій та капіталізація потенціалу віддалених поселень.

4. Важливою передумовою реалізації окреслених пріоритетів мають стати налагодження співробітництва обласного центру з територіальними громадами регіону, диверсифікація джерел ресурсного забезпечення планів просторового розвитку шляхом активізації державно-приватного партнерства, соціального підприємництва, залучення коштів грантових програм, найперше для втілення інфраструктурних проєктів.

Список використаних джерел

1. Лендрі Ч. Творення та оновлення: культурна політика і майбутнє міст / Ч. Лендрі // Діалог. Культурна політика: міжнародний досвід, теорія, практика. – 2003. – Вип. 2. Культура і місто – липень-серпень. – К. : Інформаційно-аналітичний центр «Демократія через культуру», 2003. – 66 с.
2. Мегалопіси-країни. Хвиля урбанізації шаленими темпами накриває світ // Кореспондент. – 2013. – 25 січня. – Режим доступу : http://korrespondent.net/new_rules.
3. Kozłowski S. J. Obszary metropolitalne w Polsce – kontekst spójności terytorialnej i współpracy międzygminnej / S. Kozłowski, T. Marszał // Wiadomości Statystyczne. Procesy metropolizacyjne w teorii naukowej i praktyce / S Domański C., Śmiłowska T. (red.); Biblioteka Wiadomości Statystycznych. – Warszawa, 2010. – Т. 63. – S. 124-133.

4. Шевчук Л. Польський досвід розвитку метрополій: уроки для України / Л. Шевчук // Сталій розвиток економіки: Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2013. – №1. – С.3-7.
5. Блэр Р. Москва в эпоху глобальных метрополій: международные уроки для Московского Правительства / Р. Блэр ; 18 октября 2011 р. //Цикл публичних лекцій на «Полит. ру». – Режим доступу : http://polit.ru/article/2010/02/24/lectors_list.
6. Маршан П., Метрополисы и экономическое развитие России / П. Маршан, И. Самсон // Вопросы экономики. – 2004. – № 1. – С. 4.
7. Глухова Е.В. О роли городов в развитии мировой экономики / Е.В. Глухова // Современные проблемы науки и образования. – 2005. – № 1 – С. 25-27. – Режим доступу : www.science-education.ru/8-127.
8. Рейтинг урбанизации стран мира — информация об исследовании. / Центр гуманитарных технологий. – Режим доступу : <http://gtmarket.ru/ratings/urbanization-index/info>;
9. State of the world's cities 2012/2013: Prosperity of Cities / Report. – UN Habitat, 2013. – 207 p.
10. Яке місто найбільше люблять мешканці Західної України // ОГО : Рівненська газета. – 2013. –10 вересня. – Режим доступу : <http://www.ogo.ua/articles/toprint/2013-09-10/42859.html>.
11. Стратегічний моніторинг регіонального розвитку у січні-червні 2013 р. (Львівська обл.). – Режим доступу : <http://www.lv.niss.gov.ua>.
12. Статистичний щорічник Закарпаття за 2011 рік / Головне управління статистики у Закарпатській області. – Ужгород, 2012 р. – 544 с.
13. Статистичний щорічник Львівської області за 2011 рік: [у 2-х част.] / Державний комітет статистики України. Головне управління статистики у Львівській області; [під ред. С.І. Зимовіної]. – Львів, 2012. – Ч.1. – 368 с.; Ч.2. – 288 с.
14. Статистичний щорічник Волинь – 2011 / за ред. В.Ю. Науменка. – Луцьк : Головне управління статистики у Волинській області, 2012. – 560 с.
15. Статистичний щорічник Івано-Франківської області за 2011 рік / за ред. М.М. Колібровського ; Головне упр. статистики.. – Івано-Франківськ, 2012. – 532 с.
16. Статистичний щорічник Рівненської області за 2011 рік. – Головне управління статистики у Рівненській області, 2012.. – 478 с.
17. Статистичний щорічник Чернівецької області за 2011 рік / / за ред. А.В. Ротаря. – Чернівці : Головне управління статистики у Чернівецькій області, 2012. – 456 с.
18. Статистичний щорічник Тернопільської області за 2011 рік / [за ред. В.Г. Кирича]. – Тернопіль : Головне управління статистики у Тернопільській області, 2012. – 498 с.

19. Назарчук З.Т. Інфраструктурний комплекс західного регіону України: стан і перспективи. – Режим доступу : http://lvivforum.com.ua/presentation/Nazarchuk_tezy.pdf.
20. Мокій А.І. Формування полюсів конкурентоспроможності як чинник підвищення економічної безпеки регіонів / А.І. Мокій, Н.А. Мікула, О.І. Дацко // Вісник Сумського НАУ (серія «Економіка і менеджмент»). – 2013. – № 5. – С. 3-8.
21. Мікула Н.А. Роль творчого потенціалу у формуванні конкурентних переваг територій за умов обмежених ресурсів / Н.А. Мікула, О.І. Дацко // Проблеми підвищення ефективності функціонування підприємств різних форм собственности: сб. науч. тр. – Вып. 3. Т. 2 / НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти ; редкол.: И.П. Булеев (отв. ред) и др. – Донецк, 2010. – 396 с. – С. 126-138.

Дацко О.И., Науменко Н.С., Щурко У.В. Приоритеты пространственного планирования регионального развития в условиях метрополитанизации.

Проанализированы предпосылки и обоснована необходимость пространственного развития западных областей Украины с формированием точек роста и полюсов конкурентоспособности. Определено, что реальными центрами конкурентоспособности сегодня являются области метрополии, потенциал которых может существенно стимулировать деловую активность в прилегающих районах с активизацией в дальнейшем периферийных. Предложено рассредоточить потенциал областных метрополий как центров конкурентоспособности путем системного реформирования региональной политики и пространственного развития территорий.

Ключевые слова: областные метрополии, конкурентоспособность, регион, социально-экономическая безопасность, пространственное планирование, полюса конкурентоспособности.

Datsko O.I., Naumenko N.S., Shchurko U.V. Spatial planning priorities of regional development in terms of metropolization.

Conditions and the necessity of western regions of Ukraine spatial development with the formation of growth points and poles of competitiveness are analysed. There is determined, that metropolitan areas are real centers of competitiveness, the potential of which can significantly stimulate business activity in the surrounding and in the further – in peripheral areas. A disperse potential regional metropolitan centers as competitiveness through systemic reform of regional policy and spatial development areas are proposed.

Key words: regional metropolis, competitiveness, region, socio-economic security, spatial planning, the poles of competitiveness.